

АУДИТТИН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТЫ 501
КОНКРЕТТҮҮ УЧУРЛАРДА АУДИТОРДУК ДАЛИЛДЕРДИ
АЛУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

(2009-жылдын 15-декабрынан же ушул күндөн кийин башталган мезгилдердин
финансылык отчеттуулугунун аудитине карата күчүнө кирет)

МАЗМУНУ

	Пункт
Киришүү	
Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү	1
Күчүнө кирүү күнү	2
Максаты	3
Талаптар	
Запастар	4–8
Соттук териштирүүлөр жана дооматтар	9–12
Сегменттер боюнча маалымат	13
Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар	
Запастар	A1–A16
Соттук териштирүүлөр жана дооматтар	A17–A25
Сегменттер боюнча маалымат	A26–A27

Аудиттин эл аралык стандарты 501 «Конкреттүү учурларда аудитордук далилдерди алуунун өзгөчөлүктөрүн» АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү» менен бирге кароо зарыл.

Киришүү

Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү

1. Ушул Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС), ишканалардын катышуусу менен соттук териштирүүлөргө жана дооматтарга, запастарга тиешелүү белгилүү аспектилерге карата колдонулуучу АЭС 330¹ АЭС 500² жана башка АЭСтерге ылайык жетиштүү жана талаптагыдай аудитордук далилдерди алууда, аудитор тарабынан каралуучу өзүнчө маселелерди, ошондой эле финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө сегменттер боюнча маалыматты сыпаттайт.

Күчүнө кирүү күнү

2. Ушул стандарт 2009-жылдын 15-декабрынан же ушул күндөн кийин башталган мезгилдердин финансылык отчеттуулугунун аудитине карата күчүнө кирет.

Максаты

3. Аудитордун максаты төмөнкүлөргө карата жетиштүү жана талаптагыдай аудитордук далилдерди чогултууда турат:
 - (a) запастардын болушу жана абалы;
 - (b) ишкананын катышуусу менен соттук териштирүүлөр жана дооматтар жөнүндө маалыматтын толуктугу; жана
 - (c) финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык сегменттер боюнча маалыматтарды берүү жана ачып көрсөтүү.

Талаптар

Запастар

4. Эгерде финансылык отчеттуулук үчүн запастар негиздүү болсо, аудитор запастардын болушуна жана абалына карата, төмөнкү жолдор менен талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди топтошу зарыл:
 - (a) качан таптакыр ишке ашырууга болбогон учурларды эске албаганда, запастарды инвентаризациялоого катышууда (A1-A3-пункттарын караңыз):
 - (i) ишканадагы запастарды инвентаризациялоонун жыйынтыктарына контролдоо жана эсепке алуу үчүн, жетекчиликтин көрсөтмөлөрүн жана жол-жоболорду баалоо

¹ АЭС 330 «Бааланган тобокелдиктерге жооп иретиндеги аудитордук жол-жоболор»

² АЭС 500 «Аудитордук далилдер»

(А4-пунктун караңыз);

- (ii) жетекчилик тарабынан белгиленген эсептөө жол-жоболорунун аткарылышына байкоо жүргүзүү (А5-пунктун караңыз);
- (iii) запастарды текшерүү (А6-пунктун караңыз);
- (iv) контролдук кайра эсептөөлөрдү жүргүзүү (А7-А8-пунктарын караңыз);

- (b) инвентаризациялоонун жүрүшүндө эсептөөлөрдүн иш жүзүндөгү жыйынтыктары так чагылдырылганын аныктоо үчүн, ишканадагы запастар жөнүндөгү жыйынтык маалыматтарга карата аудитордук жол-жоболорду жүргүзүү.
5. Эгерде запастарды инвентаризациялоо отчеттук күн болуп саналбаган күндө аткарылса, аудитор 4-пунктка ылайык талап кылынган жол-жоболорго кошумча катары, инвентаризациялоо күнү менен отчеттук күндүн ортосунда, запастардагы өзгөрүүлөр тиешелүү түрдө эске алынгандыгынын аудитордук далилдерин алуу үчүн аудитордук жол-жоболорду жүргүзүшү зарыл (A9-A11-пункттарын караңыз).
6. Эгерде аудитордун күтүлбөгөн жагдайларга байланыштуу, инвентаризациялоого катышууга мүмкүнчүлүгү болбосо, ал запастардын кээ бир өлчөмүн кайра эсептөөнү же башка күнү аны жүргүзүүгө көзөмөл кылышы зарыл, ошондой эле ушул убакыт аралыгында операцияларга карата аудитордук жол-жоболорду жүргүзүшү керек.
7. Эгерде запастарды инвентаризациялоого катышууга практикада мүмкүн эмес болсо, аудитор запастардын болушуна жана абалына карата талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди топтоо үчүн, альтернативдик аудитордук жол-жоболорду жүргүзүшү зарыл. Эгерде бул дагы мүмкүн болбосо, аудитор өзүнүн пикирин, АЭС 705ке³ ылайык аудитордук корутундуга модификациялоого тийиш (A12-A14-пункттарын караңыз).
8. Эгерде үчүнчү жактардын жооптуу сактоосунда жана контролунда турган запастар, ишкананын финансылык отчеттуулугу үчүн олуттуу болуп саналса, аудитор кийинки аракеттердин бирөөнү же экөөнү тең аткаруу жолу менен мындай запастардын болушуна жана абалына карата талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди топтоого тийиш:
- (a) анын сактоосунда турган ишкананын запастарынын саны жана абалы тууралуу ошол үчүнчү жактан ырастоо алуу (A15-пунктун караңыз);
- (b) мындай жагдайларда орундуу болгон инспекциялоону же башка аудитордук жол-жоболорду жүргүзүү (A16-пунктун караңыз).

Соттук териштирүүлөр жана дооматтар

9. Аудитор ишкананын катышуусу менен соттук териштирүүлөрдү жана дооматтарды аныктоого багытталган аудитордук жол-жоболорду иштеп чыгып жана жүргүзүшү зарыл, алар, төмөнкүлөрдү кошо алганда, олуттуу бурмалоо тобокелдигин түзүшү мүмкүн (A17-A19-пункттарын караңыз):

³ АЭС 705 (кайра каралган) «Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусундагы модификацияланган пикир».

- (a) суроо-талаптарды жетекчиликке, эгерде мүмкүн болсо, ишканын башка жооптуу жактарына, анын ичинде ички юристке жиберүү;
 - (b) корпоративдик башкаруу үчүн жооптуу жактардын отурумдарынын протоколдорун, жана ошондой эле ишкана менен анын тышкы юристинин ортосундагы кат алышууларды изилдөө; жана
 - (c) юридикалык кызмат көрсөтүүлөргө кеткен чыгымдарды эсепке алуу эсептериндеги маалыматтарды текшерүү (A20-пунктун караңыз).
10. Эгерде аудитор аныкталган соттук териштирүүлөргө жана дооматтарга карата олуттуу бурмалоо тобокелдигин бааласа же жүргүзүлгөн аудитордук жол-жоболор башка олуттуу дооматтардын же соттук териштирүүлөрдүн болуу мүмкүндүгүн көрсөтсө, аудитор башка АЭСтерде талап кылынган жол-жоболорго кошумча катары ишканын тышкы юристи менен түздөн-түз өз ара аракеттенишүү алакаларын орнотууга умтулууга тийиш. Аудитор бул максат үчүн, ишканын жетекчилиги тарабынан даярдалып жана аудитор тарабынан жөнөтүлгөн, ишканын тышкы юристине аудитор менен түздөн-түз өз ара аракеттенишүүдө болуу өтүнүчү камтылган жазуу жүзүндөгү суроо-талапты колдонушу керек. Эгерде мыйзам, ченемдик акт же юристтердин тиешелүү кесиптик бирикмеси, ишканын тышкы юристине аудитор менен өз ара аракеттенишүүгө тыюу салса, аудитор альтернативдүү аудитордук жол-жоболорду жүргүзүшү зарыл (A21-A25-пункттарын караңыз).
11. Төмөндөгүдөй учурларда:
- (a) жетекчилик аудиторго ишканын тышкы юристи менен маектешүүгө же жолугууга тыюу салганда, же ишканын тышкы юристи жазуу жүзүндөгү суроо-талапка тиешелүү түрдө жооп берүүдөн баш тартканда же ага андай кылууга тыюу салынганда; жана
 - (b) аудитор, альтернативдүү аудитордук жол-жоболорду өткөрүү аркылуу талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди топтой албай калган шартта,
- ал АЭС 705тин (кайра каралган) жоболоруна ылайык аудитордук корутундудагы пикирин модификациялоого тийиш.

Жазуу жүзүндөгү билдирүүлөр

12. Аудитор, жетекчиликке жана, эгер жөнү бар болсо, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга, финансылык отчеттуулукту даярдоодо таасирлер эске алынып, бардык белгилүү болгон же мүмкүн болгон соттук териштирүүлөргө жана дооматтарга байланыштуу жазуу

жүзүндөгү билдирүүлөрдү берүү тууралуу, ошондой эле финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык эске алынып жана ачып көрсөтүлгөндүгү аудиторго ачыкталгандыгы тууралуу суроо-талап жөнөтүшү зарыл.

Сегменттер боюнча маалымат

13. Аудитор, финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык, сегменттер боюнча маалыматтардын берилишине жана маалыматты ачып көрсөтүүгө карата талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди кийинки жолдор менен топтошу зарыл (A26-пунктун караңыз):
 - (a) сегменттер боюнча маалыматты аныктоодо жетекчилик тарабынан колдонулган методдор боюнча түшүнүк алуу (A27-пунктун караңыз):
 - (i) бул методдорду колдонуу, мүмкүн, финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык маалыматты ачып көрсөтүүнүн зарылдыгына алып келе тургандыгын баалоо; жана
 - (ii) эгерде максатка ылайыктуу болсо, бул методдорду колдонуу боюнча тесирлөө жүргүзүү; жана
 - (b) түзүлгөн жагдайларда тиешелүү болуп саналган талдоо жол-жоболорун же башка аудитордук жол-жоболорду өткөрүү.

Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар

Запастар

Запастарды инвентаризациялоо жүргүзүүгө катышуу (4(a)-пунктун караңыз)

- A1. Жетекчилик жол-жоболорду белгилейт, ага ылайык запастарды инвентаризациялоо, анын жыйынтыктары ишкананын финансылык отчеттуулугун даярдоого негиз болушу үчүн, эгерде жүйөлүү болсо, ишкананын запастарын эсепке алуунун үзгүлтүксүз системасынын ишенимдүүлүгүнө ынануу үчүн, жылына бир жолудан кем эмес өткөрүлөт.
- A2. Запастарды инвентаризациялоо жүргүзүүгө катышуу кийинкилерди камтыйт:
 - запастарды алардын болушуна ынануу жана алардын абалын баалоо максатында кароо, ошондой эле контролдук кайра эсептөөлөрдү жүргүзүү;

- жетекчиликтин көрсөтмөлөрүнүн сакталышына, инвентаризациялоонун жыйынтыктарын контролдоого жана эсепке алуу жол-жоболорунун аткарылышына байкоо жүргүзүү; жана
- жетекчилик тарабынан белгиленген эсептөө жол-жоболорунун ишенимдүүлүгүнө карата аудитордук далилдерди алуу.

Бул жол-жоболор, аудитор тарабынан тобокелдиктерди баалоодон тартып, пландалган аудит ыкмасына жана конкреттүү аткарылган жол-жоболорго жараша - контролдоо каражаттарын тестирлөөнүн же маани-маңызы боюнча текшерүү жол-жоболорунун функциясын аткарышы мүмкүн.

А3. Бул стандарттын 4-8-пункттарына ылайык, запастарды инвентаризациялоону жүргүзүүдө катышууну пландаштыруунун же аудитордук жол-жоболорду иштеп чыгуунун жана жүргүзүүнүн маанилүү аспекти, мисалы төмөнкүлөрдү камтыйт:

- запастар менен байланышкан олуттуу бурмалоолор тобокелдигин;
- запастарга тиешелүү ички контролдоо системасынын мүнөзүн;
- инвентаризациялоону жүргүзүүнү камсыздоо үчүн тиешелүү нускамалардын чыгарылышы жана адекваттуу жол-жоболордун бекитилиши боюнча божомолдорду;
- запастарды инвентаризациялоо мөөнөттөрүн;
- ишканада запастарды үзгүлтүксүз эсепке алуунун болушу же жоктугу;
- кайсы жерлерде катышуу тууралуу чечимдерди кабыл алууда – запастардын олуттуулугун жана ар кайсы жерлердеги олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин кошо алганда, запастарды сактоо ордунун жайгашуусу; АЭС 600⁴ башка аудиторлордун катышуусун карайт, жана, тиешелүү түрдө, мындай катышуу, кандайдыр-бир алыскы аймактык бөлүмдөрдөгү запастарды инвентаризациялоого катышуусуна байланыштуу болсо маанилүү болушу мүмкүн;
- аудитордун эксперттинин жардамынын зарылдыгы. АЭС 620⁵ аудитордун талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди топтошуна жардам көрсөтүү үчүн, аудитордун эксперттин колдонуу каралат.

Жетекчиликтин көрсөтмөлөрүн жана жол-жоболорду баалоо (4(а)(i)-пунктун караңыз)

⁴ АЭС 600 «Топтун финансылык отчеттуулугунун (анын ичинде компоненттердин аудиторлорунун ишинин) аудитинин өзгөчөлүктөрү».

⁵ АЭС 620 «Аудитордун эксперттинин ишин пайдалануу».

А4. Запастарды инвентаризациялоонун жыйынтыктарын эсепке алуу жана контролдоо боюнча жетекчиликтин көрсөтмөлөрүн жана жол-жоболорду баалоо үчүн, мисалы бул көрсөтмөлөр жана жол-жоболор каралып жаткандыгы тууралуу маселени карап чыгуу жөндүү:

- тиешелүү контролдук аракеттерди аткаруу, мисалы, инвентаризациялоонун жыйынтыктары боюнча толтурулган ведомостторду топтоо, толтурулбаган инвентаризациялык ведомостторду, ошондой эле эсептөө жана кайра эсептөө жол-жоболорунун эсебин алуу;
- бүтпөгөн өндүрүштүн, жараксыз, моралдык эскирген же бүлүнгөн объектилердин, ошондой эле үчүнчү жактарга тиешелүү запастардын, мисалы консигнациядагы запастардын даярдык даражасын так аныктоо;
- запастардын физикалык санын баалоо үчүн, эгерде колдонулса, аткарылуучу жол-жоболор, мисалы штабелдеги көмүрдүн санын аныктоого зарыл болгон жол-жоболор болушу мүмкүн;
- аймактардын ортосундагы запастардын кыймылын, ошондой эле жабылуу күнүнө чейин жана андан кийин запастардын жүктөлүшүн жана алынышын контролдоо.

Жетекчилик тарабынан белгиленген эсептөө жол-жоболорунун аткарылышына байкоо жүргүзүү (4(а)(ii)-пунктун караңыз)

А5. Жетекчилик тарабынан белгиленген, мисалы, инвентаризациялоого чейинки, ошол учурдагы жана андан кийинки запастардын кыймылына контроль жүргүзүү менен байланышкан эсептөө жол-жоболорунун аткарылышын контролдоо аудиторго жетекчиликтин көрсөтмөлөрү жана эсептөөнүн жол-жоболору тиешелүү деңгээлде иштелип чыгып, ишке киргизилгендиги тууралуу аудитордук далилдерди топтоого жардам берет. Мындан тышкары, запастардын кыймылын эсепке алууга карата аудитордук жол-жоболорду кечирээк мөөнөттөрдө жүргүзүүгө көмөктөшүү үчүн аудитор запастардын кыймылы тууралуу кең-кесери маалыматтарды камтыган маалыматтардын көчүрмөсүн топтой алат.

Запастарды текшерүү (4(а)(iii)-пунктун караңыз)

А6. Инвентаризациялоого катышуу учурунда запастарды текшерүү аудиторго запастардын болушу тууралуу билүүгө жардам берет (бирок аларга менчик укугунун болушу зарыл эмес), ошондой эле эскирген, бузулган же мөөнөтү өткөн запастарды аныктоого шарт түзөт.

Контролдук кайра эсептөөлөрдү жүргүзүү (4(а)(iv)-пунктун караңыз)

А7. Контролдук кайра эсептөөлөрдү жүргүзүү, мисалы, запастардын физикалык болушунун инвентаризациялык ведомостторун тандап

салыштырып текшерүү жана инвентаризациялык ведомосттор менен запастардын физикалык болушун тандап салыштырып текшерүү жолу эсепке алуу маалыматтарынын толуктугунун жана тактыгынын аудитордук далилдерин камсыздайт.

- A8. Аудитордун контролдук кайра эсептөөлөрүн документтештирүүгө кошумча катары, толтурулган инвентаризациялык ведомосттордун көчүрмөлөрүн алуу аудиторго ишкананын запастары жөнүндө жыйынтык маалыматтарда инвентаризациялоонун иш жүзүндөгү жыйынтыктары так чагылдырылганын аныктоо максатында кийинки аудитордук жол-жоболорду жүргүзүүдө жардам берет.

Отчеттук күндөн айырмаланган күндөгү абалга карата запастарга инвентаризациялоону жүргүзүү (5-пунктту караңыз)

- A9. Практикалык жүйөдөн улам, запастардын инвентаризациясын отчеттук күнгө шайкеш келбеген күнү же күндөрдө жүргүзүүгө болот. Бул, ишкананын жетекчилиги запастардын санын жыл сайын эсепке алуунун кандай гана түрү болбосун - инвентаризациялоо аркылуу болушунан же запастардын санын үзгүлтүксүз эсепке алуу системасы колдонулушунан көз каранды эмес. Кандай болгон күндө да аудиттин максаттары үчүн отчеттук күндөр болуп саналбаган күнгө же күндөргө карата инвентаризациялоону жүргүзүү орундуу экендиги же жоктугу запастардын өзгөрүүлөрүн контролдоо каражаттарынын түзүмүнүн, аны киргизүүнүн жана иштеген абалда кармоонун натыйжалуулугуна байланыштуу. АЭС 330⁶ аралык күнгө карата абал боюнча маани-маңызы боюнча текшерүү жол-жоболорун жүргүзүүгө талаптарды белгилейт жана көрсөтмөлөрдү камтыйт.

- A10. Ишканада запастарды үзгүлтүксүз эсептөө системасы колдонулган учурларда, жетекчилик ишкананын запастарды үзгүлтүксүз эсептөө системасында камтылган запастардын саны тууралуу маалыматтын ишенимдүүлүгүнө ынануу үчүн, физикалык эсептөөнү же башка тесттерди жүргүзүшү мүмкүн. Кээ бир учурларда, жетекчилик же аудитор, запастарды үзгүлтүксүз эсепке алуу системасынын маалыматтары менен запастардын учурдагы санынын ортосундагы ажырымды аныкташы мүмкүн; бул запастардын өзгөрүшүн контролдоо каражаттарынын иштешинин натыйжасыздыгын билдирет.

- A11. Аудитордук далилдерди топтоо үчүн аудитордук жол-жоболорду иштеп чыгууда, запастарды инвентаризациялоо жана алар боюнча жыйынтык маалыматтардын күнү же күндөрүнүн ортосундагы запастардын көлөмүнүн өзгөрүүлөрү тиешелүү түрдө чагылдырыларынын же чагылдырылбай тургандыгынын далили үчүн төмөнкү факторлор маанилүү:

⁶ АЭС 330, 22–23–пункттар

- запастарды үзгүлтүксүз эсепке алуу системасында тиешелүү ондоп-түзөөлөрдүн болушу;
- запастарды үзгүлтүксүз эсепке алуу системасындагы бухгалтердик жазуулардын ишенимдүүлүгү;
- инвентаризациялоонун жүрүшүндө алынган маалыматтар менен запастарды үзгүлтүксүз эсепке алуу системасындагы маалыматтардын ортосундагы олуттуу ажырымдардын себептери.

Запастарды инвентаризациялоону жүргүзүү учурунда катышуунун практикада мүмкүн эместиги (7-пунктту караңыз)

- A12. Кээ бир учурларда запастарды инвентаризациялоону жүргүзүү учурунда катышууга практикада мүмкүн эмес болот. Ал, запастардын мүнөзү жана жайгашуусу сыяктуу факторлор менен шартталышы мүмкүн, мисалы, запастар аудитордун коопсуздугуна коркунуч келтирген жерде сакталышы мүмкүн. Бирок, аудитор үчүн жалпы ыңгайсыздыктар, анын катыша албастыгы жөнүндөгү аудитордун чечимине жетиштүү негиз болуп саналбайт. Мындан тышкары, АЭС 200⁷де түшүндүрүлгөндөй, кыйынчылык, убакыттын жетишсиздиги же кызмат көрсөтүүлөрдүн наркынын жогорулугу сыяктуу маселелер, өзүнөн өзү аудитор альтернативасы жок же ишенимсиз аудитордук далилдерге канааттанган аудитордук жол-жоболордон баш тарта турган актануулардын катарына кирбейт.
- A13. Кээ бир учурларда, инвентаризациялоого катышуу практикада мүмкүн болбогондо, запастардын болушу жана абалы тууралуу талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдер альтернативдүү аудитордук жол-жоболордун жардамы менен камсыздальшы мүмкүн, мисалы, инвентаризациялоо жүргүзүлгөнгө чейин алынган же сатылып алынган, запастардын тигил же бул конкреттүү объектилеринин кийинки сатылышы жөнүндөгү документтерди инспекциялоо.
- A14. Бирок, башка учурларда, альтернативдүү аудитордук жол-жоболорду жүргүзүү жолу аркылуу запастардын болушуна жана абалына карата талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди топтоого мүмкүн болбойт. Мындай учурларда АЭС 705 аудиторго колдонуу чөйрөсүн чектөөнүн натыйжасында аудитордук корутундудагы пикирин модификациялоо талабын коет.⁸

Үчүнчү жактын жооптуу сактоосундагы жана контролундагы запастар

Ырастоо (8(а)-пунктту караңыз)

⁷ АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү», А50-пункт

⁸ АЭС 705 (кайра каралган), 13-пункт

A15. АЭС 505⁹ тышкы ырастоо жол-жоболорун жүргүзүү боюнча талаптарды белгилейт жана көрсөтмөлөрдү камтыйт.

Башка аудитордук жол-жоболор (8(b)-пунктту караңыз)

A16. Жагдайларга жараша, мисалы, конкреттүү үчүнчү жактын ак ниеттүүлүгүнө жана объективдүүлүгүнө шек жараткан маалымат алынганда, аудитор үчүнчү жактан алынган ырастаманын ордуна же мындай ырастаманы алууга кошумча катары башка аудитордук жол-жоболорду жүргүзүүнү максатка ылайыктуу деп эсептеши мүмкүн. Башка аудитордук жол-жоболордун мисалдары:

- эгерде буга практикада мүмкүн болсо, үчүнчү жак тарабынан инвентаризациялоону жүргүзүүдө катышуу же бул инвентаризациялоону жүргүзүүдө катышуу үчүн башка аудиторду тартуу;
- запастардын тиешелүү эсептелишин жана талаптагыдай сакталышын камсыздоо үчүн, үчүнчү жактын ички контролдоо каражаттарынын адекваттуулугуна карата, башка аудитордун же тейлөөчү уюмдун аудиторунун отчетун алуу;
- тышкы жактардын сактоосунда турган запастарга карата документацияларды, мисалы, кампа дүмүрчөктөрүн изилдөө;
- запас камсыздоо катары күрөөгө берилген учурларда, башка жактардын ырастоолорунун суроо-талабы.

Соттук териштирүүлөр жана дооматтар

Соттук териштирүүлөрдүн жана дооматтардын толуктугу (9-пунктту караңыз)

A17. Ишканын катышуусу менен соттук териштирүүлөр жана дооматтар анын финансылык отчеттуулугуна олуттуу таасир тийгизиши мүмкүн, жана тиешелүү түрдө, финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүлүүгө жана чагылдырылууга тийиш.

A18. 9-пунктта көрсөтүлгөн жол-жоболорго кошумча катары, башка жөндүү жол-жоболор, мисалы, ишкана катышып жаткан дооматтар жана соттук териштирүүлөр жөнүндөгү маалыматты аудитордун алышына жардам берүү үчүн, ишкана жана анын чөйрөсү жагынан түшүнүк алуунун алкагында аткарылган тобокелдикти баалоо жол-жоболорун жүргүзүүнүн натыйжасында алынган маалыматтарды колдонууну камтыйт.

A19. Олуттуу бурмалоо тобокелдигин түзө турган, соттук териштирүүлөрдү жана дооматтарды аныктоо максатында топтолгон аудитордук далилдер,

⁹ АЭС 505 «Тышкы ырастоолор».

нарктык же башка көрсөткүчтөрдү баалоо сыяктуу, соттук териштирүүлөргө жана дооматтарга тиешелүү башка маанилүү маселелер үчүн аудитордук далилдерди камсыздай алат. АЭС 540¹⁰ финансылык отчеттуулукта баалануучу маанилерди эсептөөнү же маалыматты тиешелүү ачып көрсөтүүнү талап кылган соттук териштирүүлөрдү жана дооматтарды аудитор тарабынан талдоого алышына карата талаптарды белгилейт жана көрсөтмөлөрдү камтыйт.

Юридикалык кызмат көрсөтүүлөргө кеткен чыгымдарды эсепке алуу эсептериндеги маалыматтарды текшерүү (9(с)-пунктту караңыз)

A20. Жагдайларга жараша, аудитор юридикалык кызмат көрсөтүүлөргө кеткен чыгымдарды текшерүүнү максатка ылайыктуу деп эсептеши мүмкүн жана юридикалык кызмат көрсөтүүлөргө акы төлөө сыяктуу эсептердин тиешелүү баштапкы документтерин изилдейт.

Ишкананын тышкы юристи менен баарлашуу (10-11-пункттарды караңыз)

A21. Ишкананын тышкы юристи менен түздөн-түз баарлашуу, аудиторго, мүмкүн болгон учурдагы дооматтар жана соттук териштирүүлөр жөнүндө маалымдуулукка, ошондой эле соттук чыгымдарды кошо алганда жетекчилик тарабынан аткарылган алардын финансылык кесепеттеринин баалоосунун негиздүүлүгүнө карата талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди алууга жардам берет.

A22. Кээ бир учурларда, аудитор ишкананын тышкы юристи менен жалпы жазуу жүзүндөгү суроо-талапты жиберүү аркылуу түздөн-түз өз ара аракеттенишүүнү түзүүгө аракет кылат. Бул максаттар үчүн, жалпы жазуу жүзүндөгү суроо-талапта, аудитордун тышкы юристке, юристке белгилүү бардык соттук териштирүүлөр жана дооматтар жөнүндө аудиторго билдирип коюу, ошондой эле ар бир дооматтын жана соттук териштирүүлөрдүн мүмкүн болгон жыйынтыктарын жана финансылык кесепеттерин, анын ичинде тиешелүү чыгымдарын баалоо өтүнүчүн камтыйт.

A23. Эгерде ишкананын тышкы юристи жалпы жазуу жүзүндөгү суроо-талапка тиешелүү негизде жооп бербеген шартта, мисалы, ишкананын тышкы юристи, юристердин кесиптик бирикмесинин мүчөсү болуп, мындай жазуу жүзүндөгү суроо-талапка жооп берүүгө тыюу салынса, аудитор юрист менен түздөн-түз өз ара байланышты, анын дарегине атайын жазуу жүзүндөгү суроо-талапты жөнөтүү аркылуу жүргүзө алат. Бул максаттар үчүн, конкреттүү жазуу жүзүндөгү суроо-талабы менен кат кийинкилерди камтыйт:

(а) соттук териштирүүлөрдүн жана дооматтардын тизмесин;

¹⁰ АЭС 540 «Адилет наркты баалоону жана маалыматты тиешелүү ачып көрсөтүүнү кошо алганда баалануучу маанилердин аудити».

- (b) эгерде кайсы жерде мүмкүн болсо, ар бир аныкталган соттук териштирүүлөрдүн жана дооматтардын жыйынтыктарынын жетекчилик тарабынан бааланышы жана анын буга байланыштуу чыгымдарды камтыган финансылык кесепеттеринин баалоосун; жана
- (c) эгерде ишкананын тышкы юристи дооматтардын жана соттук териштирүүлөрдүн тизмесин толук эмес же так эмес деп эсептесе, ишкананын тышкы юристине ишкананын жетекчилигинин баалоосунун негиздүүлүгүн ырастоо жана аудиторго кошумча маалымат берүү өтүнүчүн.

A24. Кээ бир жагдайларда, соттук териштирүүлөрдүн жана дооматтардын ыктымалдуу жыйынтыгын талкуулоо үчүн, аудитор ишкананын тышкы юристи менен жолугушууну зарыл деп эсептеши мүмкүн. Бул төмөнкү учурларда орун алышы мүмкүн:

- каралып жаткан иш олуттуу тобокелдикке ээ экендигин аудитор аныктаганда;
- каралып жаткан иш татаал болуп саналганда;
- ишкананын жетекчилиги менен тышкы юристин ортосунда ажырым пикир болгондо.

Мындай жолугушууларды өткөрүү үчүн ишкананын жетекчилигинин уруксаты зарыл жана алар ишкананын жетекчилигинин өкүлүнүн катышуусунда өткөрүлөт.

A25. АЭС 700гө¹¹ ылайык аудитор финансылык отчеттуулук жөнүндөгү анын аудитордук пикири үчүн негиз болуп саналган талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди топтогон күндөн эрте эмес аудитордук корутундунун күнүн белгилөөгө тийиш. Аудитордук корутундун күнүнө чейин соттук териштирүүлөр жана дооматтар менен иштердин абалына карата аудитордук далилдер жетекчиликке, анын ичинде тиешелүү маселелерди чечүү боюнча жооптуу болгон ишкананын ички юристине суроо-талап жиберүү аркылуу чогултулушу керек. Кээ бир учурларда, аудитор жаңыртылган маалыматтарды ишкананын тышкы юристинен алышы мүмкүн.

Сегменттер боюнча маалымат (13-пунктту караңыз)

A26. Финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына жараша ишкана өзүнүн финансылык отчеттуулугунда сегменттер боюнча маалыматты ачып көрсөтүүгө милдеттүү же укугу бар. Сегменттер боюнча маалыматтын берилишине жана ачып

¹¹ АЭС 700 (кайра каралган) «Финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандыруу жана корутундуну түзүү», 49-пункт.

көрсөтүлүшүнө карата аудитордун жоопкерчилиги финансылык отчеттуулук бирдиктүү каралары менен аныкталат. Ага ылайык, аудитордон ар бир сегмент боюнча өзгөчөлөнүп берилген сегменттер боюнча маалыматтар тууралуу пикир билдирүүгө зарыл болгон аудитордук жол-жоболорду аткаруу талап кылынбайт.

Жетекчилик тарабынан колдонулган методдорду түшүнүү (13(а)-пунктту караңыз)

A27. Сегменттер боюнча маалыматтарды аныктоодо жетекчилик тарабынан колдонулган методдор боюнча, ошондой эле финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык мындай методдор маалыматтын ачып көрсөтүлүшүн камсыздай алышы боюнча түшүнүк алуу үчүн колдонула турган маселелер жагдайларга жараша, төмөнкүлөрдү камтыйт:

- сегменттердин ортосундагы сатуулар, өткөрүп берүүлөр жана чыгымдар, ошондой эле сегменттер аралык жүгүртүүлөрдүн элиминациясы;
- бюджеттик жана башка күтүлүүчү көрсөткүчтөр менен салыштыруу, мисалы, сатуу көлөмүнүн пайыздык катышындагы операциялык пайда менен;
- сегменттердин ортосунда активдердин жана чыгымдардын бөлүштүрүлүшү;
- отчеттуулук маалыматтарынын ырааттуулугу жана дал келбестиктерге карата маалыматтарды ачып көрсөтүүнүн жетиштүүлүгү.